
๑ ภาคภาษาไทย

ตอน ๒ พระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม

พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.

คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มจร

บทนำ

ก่อนอื่นต้องขอแสดงความดีใจชื่นชมยินดีกับบัณฑิตใหม่ ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๑ ในวันนี้
ทุกรูปทุกท่าน และทุกระดับของการศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย ที่ประสบ
ความสำเร็จการศึกษา และมีโอกาสได้เข้ารับปริญญาบัตรด้วยความภาคภูมิใจในครั้งนี้ ที่ได้นำมาซึ่งความ
ภาคภูมิใจอย่างสุดซึ้ง มาสู่ตนเองพ่อแม่และญาติพี่น้องทุกคนในครอบครัววันนี้จึงขอแสดงความดีใจกับ
บัณฑิตใหม่ทุกท่านไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย Congratulation to you all

พระพุทธศาสนา(Buddhism) เป็นศาสนาที่สำคัญของสังคมไทยและสังคมโลกในปัจจุบันและ
อนาคต เพราะเป็นศาสนาที่รวมหลักธรรมคำสอนต่างๆ ไว้อย่างครบถ้วน ทั้งทางด้านหลักการ วิธีการ
อุดมการณ์ และนโยบายของพุทธศาสนา เพื่อเป็นแนวทางในการเผยแผ่ศาสนาของพระสงฆ์ และ
พุทธศาสนิกชนผู้ประกาศพระพุทธศาสนา และดำรงไว้ซึ่งหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา ดังนั้น
พระพุทธศาสนา (Buddhism) จึงเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธทั้งหมดทั้งมวลในสังคม ได้นำไปสู่การ
ประพฤติปฏิบัติในการดำรงชีวิตประจำวันของคนในสังคม เพื่อให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ดังพุทธภาษิต
ที่ว่า ฆมมจารี สุขิ เสติฯ แปลว่า ผู้ประพฤติปฏิบัติธรรมย่อมอยู่เป็นสุข โลกจะร่มเย็นต้องดับเข็ญได้ด้วย
ศาสนา ดังนี้ เป็นต้น

ศาสนา (Religion) คือคำสอนเป็นเรื่องของความศรัทธาความเชื่อ ความเลื่อมใส และเป็นที่มา
ของค่านิยมของคนในสังคม (Social Values) ปทัสถาน (Norms) และวัฒนธรรม (Cultures) ของมนุษย์
ในสังคม ศาสนานั้นจะมีความสัมพันธ์กับชีวิตของมนุษย์ตลอดเวลาตั้งแต่แรกเกิดจนตาย และมีความ
สัมพันธ์ต่อปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสังคมอีกมากมายด้วย ศาสนาจึงเป็นสื่อที่สำคัญระหว่างมนุษย์กับ
ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ ดังนั้น ศาสนาจึงเป็นที่รวมของความเคารพนับถือ
อันสูงสุดของมนุษย์ เป็นที่พึ่งหรือเป็นจุดศูนย์รวมทางจิตใจ และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของ
มนุษย์ เพื่อเข้าถึงสิ่งที่สูงสุดตามอุดมการณ์หรือความเชื่อของศาสนานั้น ๆ

จึงนับได้ว่า ศาสนาต่าง ๆ ในสังคมในโลกปัจจุบันนี้ เกิดจากนักปราชญ์ราชบัณฑิตนักคิดนักเขียน
ที่ได้คิดและกำหนดแนวปฏิบัติตามความคิดความเชื่อขึ้นไว้ จุดมุ่งหมายก็เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาต่างๆ
ช่วยให้มวลมนุษยพ้นจากความทุกข์ ได้รับความอบอุ่นใจ ความปลอดภัยและปลอดภัยจากความกลัว

เกิดความหวังในชีวิตศาสนาจึงจัดเป็นบรรทัดฐานของสังคมอย่างหนึ่งจากการปฏิบัติตามพิธีกรรม และตามหลักธรรมคำสอนของศาสนานั้น ๆ ซึ่งต่างศาสนาต่างสังคมกันก็ย่อมจะมีแนวความคิดความเชื่อ และวิธีการปฏิบัติที่แตกต่างกันไป

ดังนั้น ทุกสังคมจะมีศาสนาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ และใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติในการดำเนินชีวิต และแต่ละสังคมก็อาจนับถือศาสนาแตกต่างกันไป บางสังคมก็นับถือศาสนาที่เชื่อในพระเจ้าองค์เดียว บางสังคมก็นับถือศาสนาที่เชื่อในพระเจ้าหลายองค์ และบางสังคมก็ไม่นับถือพระเจ้า แต่ถือว่ามนุษย์เป็นใหญ่ในตัวเอง ควบคุมชะตาชีวิตของตนเอง เช่น ศาสนิกชนที่นับถือพุทธศาสนา ศาสนาขงจื้อ เป็นต้น ส่วนในสังคมที่ยังต้องการศึกษา ผู้คนอาจยึดถือศาสนาที่เชื่อในเรื่องของจิตวิญญาณและอำนาจเหนือธรรมชาติ ส่วนการปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนาก็ย่อมแตกต่างกันไปตามความเชื่อตามศรัทธาของศาสนานั้น ๆ

ความหมาย (Meaning)

คำว่า ศาสนา (Religion) พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า^๑ หมายถึง คำสอน ข้อบังคับ ลัทธิความเชื่อ ความเลื่อมใสศรัทธาของมนุษย์อย่างมีหลักการ คือแสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลก เป็นต้น อันเป็นไปในฝ่ายปรมาตม์ประการหนึ่ง และแสดงถึงหลักธรรมคำสอนที่เกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็น หรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อถือนั้นๆ ดังนั้น คำว่า ศาสนาก็คือหลักคำสอนในศาสนานั้นๆ นั่นเอง

ดังนั้น คำว่าศาสนา(Religion) จึงเป็นคำที่ใครๆ ก็รู้ว่า คืออะไร และมีความหมายอย่างไร แต่ความเข้าใจของผู้นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอื่น ๆ นั้น ก็ไม่แตกต่างกันเท่าใดนัก มักมีลักษณะคล้ายๆ กันเสมอ คือ เพื่อความสันติภาพ (Peace) หรือความสงบสุขของมนุษย์ในสังคมนั่นเอง ศาสนาแปลตามศัพท์แล้วได้แก่ คำสอนของศาสดาผู้ประกาศและก่อตั้งศาสนานั้นๆ ขึ้นมา เพื่อชี้แนะแนวทางชี้ทางออกบอกทางให้ วางหลักการ อุดมการณ์ และวิธีการปฏิบัติต่าง ๆ ให้แก่ศาสนิกผู้ปรารถนาความสุขและความพ้นทุกข์ เพื่อปฏิบัติตามหลักการของศาสนานั้น ๆ ที่วางไว้อย่างเป็นระบบ เป็นระเบียบเพื่อความสะดวกและเหมาะสมแก่ศาสนิกของตนในศาสนานั้น ๆ^๒

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๔๒

^๒ เสฐียร โกเศศ, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๕), หน้า ๑๑.

ความจำเป็นที่ต้องมีศาสนา

มีเหตุผลหลายประการที่แสดงให้เห็นว่า มีความจำเป็นที่มนุษย์จะต้องมีศาสนาซึ่งต่างก็มีเหตุผลต่าง ๆ กันไป ซึ่งเหตุผลต่าง ๆ เหล่านั้น มักจะเกิดขึ้นจากความเป็นอยู่ของมนุษย์เอง ในที่นี้จะขอยกมาแสดงไว้ ๓ ประการ คือ^๑

๑. มนุษย์ขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง จึงหาสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจมาช่วยเพื่อจะให้เกิดความเชื่อมั่นในตัวเองยิ่งขึ้น ตามลักษณะนี้แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่แน่ใจว่าจะอะไรจะเกิดหรือจะมีขึ้นแก่ตนในอนาคต ด้วยความไม่รู้ตัวเอง จึงทำให้มนุษย์แสวงหาวิธีการช่วยปลุกใจให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง เช่นการที่นักศึกษาต้องการจะสอบไล่ได้ ซึ่งนอกจากต้องอาศัยความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาอันถือเป็น“เทคนิคแท้”แล้ว ก็ยังไม่สามารถช่วยให้เกิดความเบาใจได้ นักศึกษาบางท่านยังต้องอาศัยวิธีการชนิดอื่น ๆ ไปอีก เช่น การบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพนับถือว่า ขอให้ตนได้รับสิ่งอันพึงประสงค์เป็นต้น ซึ่งเรียกว่า“เทคนิคประกอบ”จากทัศนคตินี้ทำให้มองเห็นว่า เทคนิคประกอบนั้น เป็นตัวทำให้เกิดศาสนาขึ้นมาได้

๒. มนุษย์ไม่เข้าใจสภาวะแวดล้อมที่แท้จริง มีความกลัว เมื่อเกิดความกลัวขึ้นมา จึงหาสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ตามลักษณะนี้เกิดจากการที่มนุษย์ไม่เข้าใจสิ่งแวดล้อมที่แท้จริง เช่นการคิดว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เห็นปรากฏอยู่รอบ ตัวเองในรูปของปรากฏการณ์ธรรมชาตินั้น เกิดจากการบันดาลของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีอิทธิฤทธิ์มหิมา จึงยอมรับสภาวะที่อยู่นอกเหนือธรรมชาติ เช่น ความลึกลับ ความศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เป็นต้น เกิดความกลัว ความพรันพริ้งจึงต้องยึดถือสิ่งที่อยู่นอกเหนือธรรมชาติ เป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวทางใจ

๓. มนุษย์ต้องการนำศาสนามาควบคุมพฤติกรรมของสังคม เพื่อให้สังคมอยู่ด้วยความสงบเรียบร้อย ซึ่งจากลักษณะนี้ มนุษย์ต้องการใช้ศาสนามาควบคุมพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์เอง เพื่อให้สังคมอยู่ด้วยความเรียบร้อย และปกติสุข ซึ่งข้อนี้ถือว่า เป็นความต้องการประการหนึ่งของมนุษย์ที่จะใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือกำกับพฤติกรรมของมนุษย์เอง ดังนั้น ศาสนาจึงถือว่ามีความจำเป็นสำหรับมนุษย์

อย่างไรก็ดี ความจำเป็นที่ต้องมีศาสนานั้น อย่างน้อยจะต้องเป็นหลักให้มนุษย์ยึดถือปฏิบัติศาสนาจึงจะสามารถดำรงอยู่ได้ ศาสนากับมนุษย์จึงจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กัน จะโดยวิธีการใดวิธีการหนึ่งก็ตาม ศาสนาจะอยู่ได้ก็ต้องเป็นหลักให้มนุษย์ยึดถือปฏิบัติ และมนุษย์จะดำเนินชีวิตราบรื่นก็ต้องอาศัยศาสนา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ฉะนั้น ศาสนาจะเป็นอย่างไรนั้น ย่อมขึ้น

^๑ บุญลือ วันทายนต์ และคณะ, สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๕), หน้า ๑๓๓.

อยู่กับตัวศาสนาหรือหลักศาสนา อันจะสามารถช่วยปลูกศรัทธาให้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจของมนุษย์ได้หรือไม่ ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับตัวของศาสนาเอง ในอันที่จะสามารถให้มนุษย์ยึดถือเป็นหลักได้มากน้อยเพียงใดนั่นเอง

พระพุทธศาสนา(Buddhism) เป็นศาสนาที่สำคัญของโลก ที่มีหลักคำสอนสำคัญอย่างยิ่งต่อชาวโลก โดยโลกของสังคมในปัจจุบัน ซึ่งเป็นศาสนาที่มีหลักคำสอนที่มีเหตุผลอันเป็นหลักสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีคนยอมรับนับถือกันทั่วโลกอีกศาสนาหนึ่ง ซึ่งส่งเสริมและสนับสนุนให้คนในสังคมมีเหตุผล มีเมตตา กรุณา มีความเอื้ออาทรต่อกันและกัน อันเปรียบเสมือนญาติกันโดยสายโลหิต และหรือเป็นญาติกันโดยทางธรรมดังคำที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า **วิสุตสา ปรมา ณาติ** แปลว่า ความคุ้นเคยกันเป็นญาติอย่างยิ่ง ซึ่งมีใช้เพียงแค่นี้เป็นปรัชญาหรือทฤษฎีเท่านั้น หากแต่ยังมีเนื้อหาและความสำคัญครอบคลุมถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความนึกคิดแทบทุกด้าน และที่สำคัญพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผล แห่งการกระทำ เป็นศาสนาแห่งความเพียรพยายาม ไม่ใช่ศาสนาแห่งการอ่อนวอนปรารถนาแต่อย่างใด เพราะเป็นศาสนาประเภทอเทวนิยม ไม่ใช่เทวนิยมแต่ประการใด

ดังนั้น พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นคำสอนเพื่อสังคม (Social Teaching) จึงเป็นหลักธรรมนำทางชีวิตที่ชี้ทางออกบอกทางให้สังคม ที่ช่วยสร้างสรรค์จรรโลงสังคมโลก สร้างความสงบสุขให้แก่ชาวโลกได้อย่างแท้จริง พระพุทธศาสนาจึงเป็นรากฐานสำคัญของการดำรงชีวิตอยู่ของคนในสังคม และเป็นอารยธรรมที่สำคัญของโลกดังได้กล่าวมาแล้วนั้น เพราะพระพุทธศาสนาช่วยส่งเสริม และเสริมสร้างความสงบสุขให้แก่ชาวโลกได้ ดังคำของนักปราชญ์ราชบัณฑิตที่ได้กล่าวไว้ว่า โลกร่มเย็นดับเข็ญได้ด้วยพระพุทธศาสนา

หน้าที่ของศาสนาที่มีต่อสังคม

ศาสนาแต่ละศาสนานั้น มีหน้าที่ที่สำคัญต่อสังคม ดังนี้คือ^๔

๑. ศาสนาจะสนองความต้องการส่วนบุคคลอันเกี่ยวกับความปลอดภัยและคุณค่าต่าง ๆ เช่น การอบรมจิตใจให้สงบ อันทำให้สุขภาพจิตดี ทำให้เกิดความปลอดภัย และปราศจากความกลัวและความวิตกกังวลต่าง ๆ ทำให้มีพลังอำนาจและเข้มแข็ง สามารถตัดกิเลสต่าง ๆ ได้

๒. ศาสนาช่วยควบคุมสังคมทำให้คนยอมรับค่านิยม (Values) ปทัสถาน (Norms) : ซึ่งประกอบด้วยวิถีประชา จารีตประเพณี กฎหมาย ตลอดจนถึงวัฒนธรรมต่างๆ ไปปฏิบัติตาม สร้างสันติภาพโดยทั่วไป ด้วยการอบรมคนให้มีความรู้สึกเป็นพี่น้องกัน โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ชนชั้น และวรรณะ เป็นต้น

^๔ วัชรา คลายนาท, ผศ., **สังคมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๓๐), หน้า ๘๓-๘๔.

๓. ศาสนาช่วยอบรมคนให้กระทำกิจกรรมที่ถูกต้อง เช่น กิจกรรมทางศาสนาการไหว้พระ สวดมนต์การทำบุญการเวียนเทียนเนื่องในวันสำคัญทางศาสนาต่างๆ เช่นวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และ วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น เป็นการปลูกเร้าให้คนประกอบกรรมดีมีความสามัคคีกัน และก่อให้เกิดความสงบสุขขึ้นในสังคมอีกด้วย

๔. ศาสนาช่วยให้เกิดความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Social Solidarity) โดยอาศัยการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา คนจะร่วมมือร่วมใจกันประพฤติปฏิบัติตามหลักศีลธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ ทำให้คนมีศีลธรรม จริยธรรม และคุณธรรมมากยิ่งขึ้น หากประเทศหรือรัฐใดมีคนนับถือศาสนาเดียวกัน เป็นส่วนใหญ่แล้ว จะช่วยสร้างความเป็นปึกแผ่นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Unity) หรือความสามัคคีในรัฐได้มั่นคงยิ่งขึ้น

ความสำคัญของพระพุทธศาสนากับสังคมไทย

พระพุทธศาสนา (Buddhism) ถือได้ว่า เป็นศาสนาประจำชาติ และอยู่เคียงคู่กับชาติไทยมาโดยตลอด ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมไทย ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้^๕

๑) พระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของคนไทย เพราะคนไทยนำหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และลักษณะนิสัยของคนไทยมีจิตใจที่ดีงามในทุกๆ ด้าน พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ ได้นำเอาหลักธรรมไปใช้ในการปกครองประเทศ เช่น ทศพิธราชธรรมตลอดมา หรือใช้หลัก “ธรรมราชาธิปไตย” และหลักอภิบาลนิยธรรม เป็นหลักในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นต้น

๒) พระพุทธศาสนาเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของคนไทย เนื่องจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นให้เกิดความรักความสามัคคีกัน มีความเมตตากรุณาต่อกัน เป็นต้น จึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของชนชาวไทยให้มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน

๓) พระพุทธศาสนาเป็นที่มาของวัฒนธรรมไทย ด้วยวิถีชีวิตของคนไทยผูกพันกับพระพุทธศาสนา จึงเป็นกรอบในการปฏิบัติตนตามหลักพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การบวช การแต่งงาน การทำบุญเนื่องในพิธีการต่างๆ การปฏิบัติตนตามประเพณีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น ซึ่งเป็นส่วนที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรมไทยจนถึงปัจจุบัน

๔) พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นสถาบันหลักของสังคมไทย เป็นศาสนาที่สังคมไทยส่วนใหญ่นับถือ และสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนไทย พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญในด้านต่างๆ ทั้งด้านการศึกษา ด้านสังคม และด้านศิลปกรรม

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๓), หน้า ๙-๑๐.

๕) พระพุทธศาสนาในฐานะที่ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรม ชนชาติหนึ่ง ๆ นอกจากมีหน้าที่ต้องพัฒนาประเทศชาติของตนเองแล้ว ก็ยังมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และส่งเสริมอารยธรรมโลกด้วย ชนชาติไทยเป็นชนชาติที่เก่าแก่มาชนชาติหนึ่ง มีวัฒนธรรมที่เจริญก้าวหน้าอย่างสูงมาตลอดเวลายาวนาน จึงได้มีส่วนร่วมในการสร้างเสริมอารยธรรมของโลกด้วย แม้ว่าจะอยู่ในขอบเขตที่ไม่กว้างนัก ส่วนร่วมที่ว่านี้ก็คือ ศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งพัฒนาขึ้นมาจนมีแบบแผนเป็นของตนเอง อย่างที่เรียกว่า มีเอกลักษณ์ของความเป็นไทยเด่นชัด ศิลปวัฒนธรรมไทยเหล่านี้มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา เป็นส่วนใหญ่ พระพุทธศาสนาจึงอยู่ในฐานะที่ช่วยสร้างเสริมสันติภาพและความสงบสุขให้แก่ มวลมนุษย และชาวโลก เป็นต้น

ความหมายของการพัฒนา

คำว่า **พัฒนา (Development)** ในทางพระพุทธศาสนาหมายถึง การพัฒนาคนให้มีความสุข มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การพัฒนาในความหมายนี้ มีลักษณะเดียวกันกับการพัฒนาในความหมาย ทางด้านการวางแผนคือเป็นเรื่องของมนุษย์เท่านั้น แตกต่างกันเพียงการวางแผนให้ความสำคัญที่ วิธีการดำเนินงานส่วนพุทธศาสนามุ่งเน้นผลที่เกิดขึ้น คือ ความสุขของมนุษย์เท่านั้น

ในปัจจุบัน สังคมไทยเกิดปัญหาสังคมขึ้นมากมาย เช่น อาชญากรรม โสเภณี ความยากจน ซึ่งเชื่อมโยงไปกับเรื่องความเสื่อมเสียทางศีลธรรม สรุปแล้วเรียกว่า เป็นวิกฤติการณ์ทางสังคม (Social Crisis) มีสาเหตุทั้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเอง และสาเหตุจากกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไป กรณีดังกล่าว นับเป็นปัญหาของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

อย่างไรก็ตาม ในการพัฒนานั้น นักปราชญ์ราชบัณฑิตท่านได้กล่าวไว้ว่า จะพัฒนาชาติต้องพัฒนา ที่คน จะพัฒนาคนต้องพัฒนาที่ใจ จะพัฒนาอะไร ต้องพัฒนาที่ใจเราเองก่อน ดังนั้น การพัฒนานั้น จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อขบวนการต่างๆ เพราะการพัฒนานั้นนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าของสังคม ในระดับต่างๆ ของประเทศ ทุกประเทศจึงเน้นที่การพัฒนาเป็นสำคัญ

การพัฒนาสังคมตามหลักพุทธศาสนา

พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต)^๖ ได้กล่าวว่า การพัฒนาสังคมไทยนั้น จะต้องมีการพัฒนาคนก่อน เพื่อสร้างคนให้มีความเข้มแข็ง ๓ ประการคือ

- ๑) ความเข้มแข็งทางพฤติกรรมได้แก่ ความขยันขันแข็งและจริงจัง ในการทำงานในสังคม

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมกับไทย ในสถานการณ์ปัจจุบัน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๑), หน้า ๒๙-๓๑.

๒) ความเข้มแข็งทางจิตใจ ได้แก่ความพยายามทำด้วยตัวเอง ใช้ปัญญาเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา ก่อให้เกิดภาวะผู้นำทางปัญญา ซึ่งเป็นผู้นำที่แท้จริงนั่นเอง เมื่อสร้างคนให้มีความเข้มแข็งแล้วก็จะสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้ อีกทั้งยังส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งอีกด้วย โดยการยึดหลักธรรมเป็นแนวทางในการพัฒนา

๓) ถือนักการให้สำเร็จด้วยความเพียรพยายามที่เรียกว่า หลักกรรม ถือนักเรียนผู้ฝึกฝนพัฒนาชีวิตให้ดียิ่งขึ้นไปเรื่อยๆ ทั้งทางพฤติกรรม ทางจิตใจ และปัญญาที่เรียกว่า ไตรสิกขา คือศีล สมาธิและปัญญา เป็นหลักการพัฒนาสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา

การที่หลักพุทธธรรมเน้นการสร้างใจเป็นพื้นฐานตั้งแต่ต้นนั้น ก่อให้เกิดผลดีหลายประการ คือ การทำให้คนดำรงชีวิตอยู่บนรากฐานแห่งสัจจะธรรมหรือความเป็นจริง ไม่หลงเชื่อแบบมงายแบบไร้เหตุผล เรียนรู้ด้วยตนเอง จะทำให้คนรู้จักการพึ่งพาตนเอง เพราะพระพุทธเจ้าทรงย้ำว่า อดตาหิ อดตโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งของตน และความเข้าใจจะเป็นรากฐานแห่งศรัทธาที่มั่นคง เชื่อมั่นและความชัดเจนถึงแนวทางการพัฒนาตนเองและสังคมไปสู่ชีวิตที่ลด ละ เลิกความทุกข์ ศรัทธาที่มั่นคงนี้จะก่อให้เกิดความวิริยอุตสาหะที่จะพัฒนาไปให้ถึงเป้าหมายอย่างไม่ย่อท้อ และมีความปิติในการพัฒนานั้น ฉะนั้น จึงให้คนในสังคมเป็นคนมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาความดีงามทั้งแก่ตนเองและสังคมส่วนรวมให้มากขึ้นแล้วความสงบก็จะเกิดขึ้นในสังคมสืบไป

บทสรุป

พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมนั้น เราจะเห็นว่าศาสนาทุกศาสนาล้วนแล้วแต่มีความสำคัญเหมือนกันทั้งสิ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่า เราจะมองศาสนาในแง่ไหน มุมไหน และด้านใด แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น พึงเข้าใจว่า การไม่เข้าใจสภาพแวดล้อมก็ดี การขาดความเชื่อมั่นในตนเองก็ตาม ต่างก็เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดศาสนาขึ้นทั้งสิ้น การที่เรามีศาสนามาช่วยปลอบประโลมใจ และทำให้ทุกคนมีที่พึ่ง ต้องปฏิบัติตามคำสอนของศาสนานั้น จัดได้ว่าเป็นความสำคัญของศาสนาในสังคมทีเดียว ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า ศาสนา (Religion) เป็นที่พึ่ง เป็นสิ่งที่จำเป็น เป็นศูนย์รวมจิตใจ และมีความสำคัญต่อทุกคนในสังคมทั้งสิ้น

ดังนั้น การพัฒนาสังคมไทยนั้น จึงเป็นเรื่องจำเป็นและสิ่งที่สำคัญยิ่งต่อสังคมความเป็นอยู่ของคนในทุกยุคทุกสมัยและทุกระดับชั้น จึงต้องมีการพัฒนาสังคมควบคู่กันไป เพื่อให้คนในสังคมมีความเข้มแข็งทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยการพัฒนาด้วยการประพฤติปฏิบัติ อยู่ในกรอบของศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรมอันดีงามของสังคม และดำรงชีวิตอยู่บนพื้นฐานแห่งสัจจะธรรมหรือความจริงใจ ไม่หลงมงาย มีความเพียงพอ รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ไม่เอาไรต์เอาเปรียบกัน มีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความเป็นปึกแผ่น และให้มีความสามารถพึ่งตนเอง และดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และร่มเย็นสืบไปตลอดไปชั่วกาลนาน

เอกสารอ้างอิง

บุญลือ วันทายนต์ และคณะ, **สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเบื้องต้น**, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๕.

พระครูปริยัติกิตติธำรง. **พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๓.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **ธรรมกับไทย ในสถานการณ์ปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๔๑.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๔.

วัชรา คลายนาทร. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๓๐.

เสฐียร โกเศศ. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๕.

